

Στο φως άγνωστο έργο του Ν. Σβορώνου

«Οι “νεαρές” των αυτοκρατόρων της Μακεδονικής δυναστείας» κυκλοφορούν από το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης και το Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών

Το κείμενο του Πάρι Γουναρίδη, που προδημοσιεύουμε με την άδειά του, αποτελεί τον πρόλογο στο έργο «Les Nouvelles des Empereurs Macédoniens, concernant la terre et les stratiotes», κοινή έκδοση του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης. Η επιμέλεια, τα σχόλια και ο κατάλογος του έργου είναι του Πάρι Γουναρίδη.

Ανάμεσα στα κατάλοιπα του Ν. Σβορώνου συγκαταλέγεται το έργο του για τις «νεαρές» των αυτοκρατόρων της Μακεδονικής δυναστείας, που αφορούν τη γη και τους στρατιώτες. Το έργο αυτό, από τις μεγάλες συνεισφορές του εκλιπόντος στη βυζαντινολογική επιστήμη, ήταν έτοιμο προς έκδοση πριν από το θάνατό του. Με τη διαθήκη του, ο Ν. Σβορώνος μου ανέθετε να φροντίσω για την έκδοσή του. Σε παλαιότερη συζήτηση είχε εκφράσει την επιθυμία του να δει το έργο αυτό να εκδίδεται από το Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, αλλά ταυτόχρονα «απειλούσε» ότι θα το δίνε να εκδοθεί από το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. Έτσι, θεώρησα απαραίτητο να απευθυνθώ, εκτός από το Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών και προς το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, προκειμένου το έργο να συνκευθωθεί από τους παραπάνω φορείς. Εξάλλου, εφελκίζοντας το δακτυλόγραφο, διαπίστωσα ότι στην προετοιμασία του κειμένου ήταν εμπλεγμένοι και ο παλιός συνάδελφος και φίλος του Ν. Σβορώνου, καθηγητής André Guillou. Απευθύνθηκα λοιπόν και προς αυτόν για να συμμετάσχει και η Γαλλία στην έκδοση, δεδομένου άλλωστε ότι το έργο είχε εκπονηθεί εκεί. Ομως, παρά την προθυμία του καθηγητή André Guillou, η γαλλική συμμετοχή δεν ευσώθηκε.

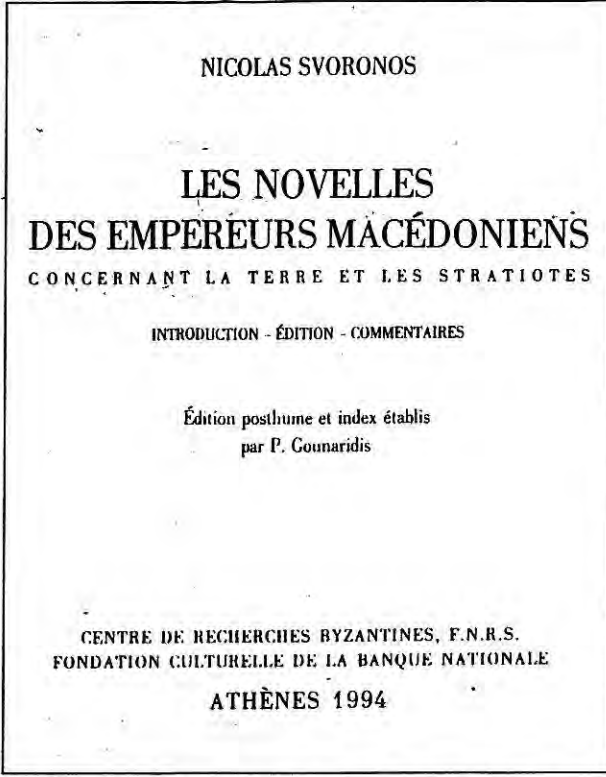
«Οι νεαρές των μακεδονικών δυναστειών» είναι ένα σημαντικό έργο του Ν. Σβορώνου που θα κυκλοφορήσει στα ελληνικά, σε επιμέλεια και μετάφραση του Π. Γουναρίδη. Αριστερά, ο ακούρατος μελετητής, δεξιά το εξώφυλλο της έκδοσης.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το έργο ήταν έτοιμο προς έκδοση πριν από το θάνατο του Ν. Σβορώνου. Το δακτυλόγραφο κείμενο βρέθηκε σε δύο χοντρούς φακέλους, με τίτλο και πίνακα περιεχομένων. Σε αυτό το κείμενο, ο Ν. Σβορώνος είχε επιφέρει διαρθρώσεις. Μαζί με τους φακέλους ήταν και αντίγραφο του έργου χωρίς τα ελληνικά κείμενα, που είχε δακτυλογραφηθεί από τη γραμματεία της Ecole des Etudes en Sciences Sociales, με τη φροντίδα του André Guillou. Ο τελευταίος, σύμφωνα με χειρόγραφο σημείωμα, παρακάλεσε τον Ν. Σβορώνο να κάνει τις διαρθρώσεις και να μετατρέψει που επιθυμούσε και να επιστρέψει το κείμενο για έκδοση. Στο αντίγραφο, ο Ν. Σβορώνος δεν είχε επιφέρει καμία αλλαγή. Η παρούσα έκδοση βασίστη-

κε στο αρχικό κείμενο του έργου και όχι στο αντίγραφο. Η επέμβασή μου στο κείμενο ήταν η ελάχιστη δυνατή και περιοριστική σε θέματα εννοιοποίησης, όπου ήταν απόλυτως αναγκαία. Εκρίνα σκόπιμο να δοθεί συνεχής αρίθμηση στις αράδες των κειμένων των νεαρών, δεδομένου ότι η αρίθμηση του δακτυλόγραφου θα άλλαζε στο τυπωμένο κείμενο. Πρόσθεσα γενικό ευρετήριο νόμων, ευρετήριο χειρογράφων και πίνακα της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε από το Ν. Σβορώνο. Η βιβλιογραφία δεν είναι ενημερωμένη, γίνονται μάλιστα παραπομπές σε παλαιές και όχι σε νέες εκδόσεις. Οπότε, κάθε παραρτήρ επιμέλεια νομίζω ότι θα αλλοιώσει το χαρακτήρα της «εντολής».

Θα μπορούσα να πω ότι το έργο που μου

ανέθεσε ο Ν. Σβορώνος τυπικά ήρθε εις πέρας. Θα ήθελα, όμως, να φέρω στη μνήμη εκείνον που υπήρξε πνευματικός πατέρας πολλών Ελλήνων ιστορικών και όχι μόνον. Η πρόδος της γνώσης προϋποθέτει τη γνώση των όρων κάτω από τους οποίους αυτή αποκτήθηκε. Ο χρόνος και η «αντικειμενικότητα» συντελούν στο να σβήσουν τα ίχνη της προσωπικής εμπειρίας. Όσοι παρατήρησαν το σεμινάριο του Ν. Σβορώνου στην Ecole Pratique des Hautes Etudes γνώρισαν ότι το μάθημά του χαρακτηριζόταν από λεπτομερή και υπομονετικό έλεγχο των πηγών. Αναλύοντας και ανασυνθέτοντας νόμους και σχόλια νόμων, που με μια επιπόλαιη πρώτη ματιά θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι δεν έχουν καμία βαρύτητα, ο Ν. Σβορώνος αναδεικνύει τη σημασία τους για

της κοινωνικές δομές και τη εξέλιξή τους. Σε αντίθεση με τους ιστορικούς που χωρίς καμιά άλλη δικαιολογία, εκτός από έναν ασήριτο εξελικτισμό, εξετάζουν ένα ζήτημα, ο Ν. Σβορώνος θεωρούσε ότι η ιστορική γνώση επιτρέπει την κατανόηση της σημερινής πραγματικότητας. Πράγματι, πέντε να εννοματώσει και εξέφρασε σε μια σπάνια διαλεκτική σύνθεση τις δύο τάσεις που κυριαρχούν στη ζωή των διανοούμενων της εποχής μας: α) την αποασαστική στρωφή στην πολιτική, β) την απόσυρση στην «καβαρή» επιστημονική δραστηριότητα.

Γνώση και πολιτική
Είναι γνωστό ότι η πολιτική στάθηκε αποφασιστικός παράγοντας στην πορεία της προσωπικής ζωής του Ν. Σβορώνου. Το γε-

γόνος αυτό δεν τον μετέτρεψε σε πολιτικό διανοούμενο, που, συνηθώς, βροντοφωνεί κάποιες σκέψεις και προσπαθεί να εντυπωσιάσει με πληθωρικές γνώσεις, ανεμίζοντας μια ιδεολογική παντιέρα. Από την άλλη, θεωρούσε ότι η γνώση όφειλε να συντελεί αποφασιστικά στη διαμόρφωση της πολιτικής του να είναι ένα εργαλείο κατανόησης του παρόντος για τη χάραξη των προοπτικών. Η εργασία του στηριζόταν στη μαρξιστική θεωρητική οπτική, αντίθετη ωστόσο στην πνευματική παραγωγή του τυπικού μαρξιστή διανοούμενου, η οποία δεν είναι παρά η επιβεβαίωση των ρήσεων του Μαρξ ή κάποιων επιγόνων του. Γνώριζε ότι χωρίς τη θεωρία δεν μπορεί κανείς να διακρίνει τίποτα, αλλά και πίστευε ότι το αντικείμενο της

έρευνας μπορεί να απαγορευτεί τη θεωρία που χρειάζεται για να γίνει κατανοητό και η οποία εμπλουτίζει δημιουργικά τη γενικότερη θεωρητική σκέψη. Η προσπάθεια σύνθεσης που έκανε δεν ήταν ούτε η «καβαρή επιστήμη», που ψελλίζει αρχές περί αντικειμενικότητας και δεν τολμά να απομακρυνθεί από τα δεδομένα, ούτε η «πααραδειγματική προφητεία», που επαναλαμβάνει τις βασικές αρχές μιας θεωρίας, χωρίς καμιά εμβάθυνση.

Τα θέματα με τα οποία καταπιόστηκε ο Ν. Σβορώνος ήταν δύσκολα και περίπλοκα. Τα πραγματεύτηκε με ευαισθησία και ευρύτητα, με τη φρεσκάδα του ανύσπουτου λογίου, αλλά κυρίως με σεμνότητα. Η προσέγγισή του είναι μια προσεκτική και λεπτομερής παρατήρηση του υλικού του. Ο θεωρητικός του λόγος παραμένει πάντα κοντά στο αντικείμενο του. Οι θεωρητικές συλλήψεις του έρχονταν μέσω του ζητήματος που εξετάζε, και δεν τις χρησιμοποιούσε για να εκκορφάσει μια θεωρία ή για να αναδείξει την υποδουλίου διάνοησή του.

Ιστορία και «αλήθεια»

Η ιστορία, επέμενε ο Ν. Σβορώνος, δεν έχει σχέση με την αναζήτηση της «αλήθειας», τη δικαίωση του τάδε και την καταδίκη του δεινά. Είναι η υπομονετική μελέτη των δεδομένων, μελέτη στηριγμένη στις πηγές, που συχνά είναι ανυπόστατες αλλά πάντα συγκεκριμένες, πηγές που είναι τα χνάρια γεγονότων που έχουν βιωθεί από ζωντανά πρόσωπα, αδιάφορα προς τις προκατασκευασμένες θεωρίες και τα στατιστικά μοντέλα. Η ιστορία είναι αναπαράσταση της κοινωνίας στο σύνολο των δεσμών, κατανόηση των σχέσεων του χωρίου με την πόλη, του καλλιεργητή με τον κύριο της γης, αλλά και των πνευματικών κινήματων και της οικονομίας... Ο Ν. Σβορώνος αναζητούσε την αρχή των μεταμορφώσεων της οικονομίας και των κοινωνικών σχέσεων, για να κατανοήσει ολόκληρη την κοινωνία. Είναι μια συνολική ιστορία.

Ο Ν. Σβορώνος διόγηταν ότι, όταν ήταν φοιτητής με παρέα κάποιους φίλους του, συμφορητές και διανοούμενους, κατέβαινε τις σκάλες της πλατείας Συντάγματος. Εκεί, δεξιά και αριστερά, υπήρχαν δύο τεράστιες γλάστρες με θάνατους. Ο Ν. Σβορώνος εξέφρασε το θαυμασμό του για τα υπέρροχα φυτά με φράση που απευθυνόταν περισσότερο στον εαυτό του και λιγότερο στους συντρόφους του. Κάποιος από τους φίλους του, που άκουσε τη λέξη θάνατος, νόμισε ότι ο Ν. Σβορώνος είχε μιλήσει για τον ποιητή Αθάνα και άρχισε να ρητορεύει για την ποιητή του. Ο Ν. Σβορώνος θύμωσε γιατί ο φίλος του έκανε αυτό που συνήθως κάνουν οι διανοούμενοι, δηλαδή να μη σταθούν μπροστά σε τίποτα, μιλώντας ατελείωτα, αβυσθώδη στην ομιλία και στην πραγματικότητα. Επαιτούσα λοιπόν